

Buggade grannar

Förra vecka deltog jag tillsammans med kollegan Kimmo Rentola och några skandinaviska kolleger i en historiekonferens i Moskva om kriget uppe på Nordkalotten vintern 1944–1945. Det har nämligen förflutit jämnt 75 år sedan Röda armén inledde en offensiv mot de tyska styrkorna uppe vid Ishavet och befriade den norska befolkningen från den tyska ockupationsmakten i Nordmark.

Det handlade verkligen om ett befriande, eftersom de sovjetiska styrkorna drogs bort från Norge efter Tysklands kapitulation i maj 1945. Så skedde som bekant inte i övriga delar av Europa där Röda armén vällde fram under den sista krigsvintern. Därför framhävde jag i mitt anförande om det finsk-tyska kriget i Lappland att den finska statsledningen befarade att Stalin skulle utnyttja situationen och samtidigt låta ockupera södra Finland.

I Ryssland har dylika konferenser en högtidlig inledning. Finlands talan fördes av vår Moskva-ambassadör Mikko Hautala, som elegant poängterade att statsmakten i Finland inte blandar sig i hur vetenskaplig historieforskning bedrivs. Det är svårt att veta om budskapet gick hem hos våra ryska kolleger, men faktum är att deras forskning är behäftad med förväntningar på att de ska försvara Rysslands rykte.

Bland de ryska talarna kan nämnas doktor Vasiliy Khristoforov, tidigare chef för den ryska säkerhetstjänstens arkiv. Khristoforov analyserade de finsk-sovjetiska fredsförhandlingarna våren och hösten 1944 med hjälp av utskrifter av de finska delegaternas interna diskussioner i Moskva, vilka avslöjade hur oense och osäkra de var om många saker. Tyvärr kunde han inte uppge sin källa, vilket konkretiserade de utmaningar som ryska forskare brottas med.

Varför är det svårt för dagens Ryssland att medge att man tjuvlyssnade på de finska delegaternas samtal? I finländsk forskningslitteratur har det redan länge lyfts fram att den sovjetiska kontrollkommissionens rum på hotell Torn i Helsingfors var buggade hösten 1944. Och när jag i tiden plöjde igenom svenska säkerhetspolisens utskrifter av avlyssnade telefonsamtal 1944 mellan finska legationen i Stockholm och regeringskretsarna i Helsingfors imponerades jag av den svenska underrättelsetjänstens språkkunskaper.

Min favorit bland dessa utskrifter är ett kort telefonsamtal mellan president Mannerheim och utrikesminister Carl Enckell den 1 september 1944. Duon diskuterade på finska och ryska vad den sovjetiska regeringen krävde att Finland skulle meddela i offentligheten när man följande dag bröt relationerna med Tyskland för att ett stillestånd med Sovjetunionen skulle kunna träda i kraft.

Enligt Enckell anklagade Moskva finnarna för att de inte ville konfronteras med tyskarna och när han mitt under samtalet bytte språk, frågade Mannerheim: ”Varför talar du ryska?” ”För att de inte ska förstå oss”, replikerade Enckell, vilket nogsamt nedtecknades, översattes till svenska och sedan högst antagligen förmedlades vidare till den svenska regeringen.